

“MUNȚII NOȘTRI AUR POARTĂ” - constatări cinefobe -

de Liviu Cangeopol

Recenta încununare cu cea mai mare distincție cinematografică de pe glob a filmului “4 luni, 3 săptămâni și 2 zile”, realizat de Cristian Mungiu, adevărate - Slavă Domnului! - existența prăpastiei căscate între elitele culturale ale țării și țara însăși. De puține ori în istoria prestigiului artistic internațional laurii supremi au fost câștigați de reprezentantul unei țări remarcate în anii din urmă doar prin haos politic, corupție morală, rătăcire economică și dezastru administrativ. Analizarea acestui caz scoate în evidență profundele tare ale națiunii române, care permit, totuși, existența unui mugur de speranță pentru o eventuală redresare. Să vedem cum și, eventual, de ce.

Faptele. Pornim de la o constatare făcută la prima vedere: românii au fost luați total prin surprindere, dacă nu chiar șocați, de premiul primit de concetățeanul lor. Până în ultima clipă a festivalului, nimeni nu credea posibil un asemenea miracol. Părea de ajuns că filmul fusese selecționat. Era chiar prea mult. De neimaginat părea buna impresie lăsată criticilor de specialitate. Ciudat divorț dintre bunele păreri afișate – uneori mergând până la ridicol – despre propriile calități și recunoașterea lor în cadrul unui festival cu acoperire mondială.

Românii și-au revenit iute. De unde tânărul regizor număra abia o mână de susținători, și aceia proveniți din rândul prietenilor, s-a aflat cu stupeoare că, în realitate, era sprijinit de toți factorii de răspundere. De unde scenariul propus juriului Centrului Național al Cinematografiei, care aprobă finanțarea oricărui proiect cinematografic românesc, îl cotase ca fiind submediocru (Cristian Mungiu a fost nevoit să-și găsească de capul lui finanțarea necesară), însuși ministrul Culturii și-a îndreptat gura spre microfon, ca să se perieze pe sine pentru succesul binemeritat.

Un succes, la drept vorbind, care zdruncină din temelii încrederea în vechiul sistem stalinist de promovare a valorilor, încă în vigoare. Inutil de menționat, nu există concurs de scenarii cinematografice care să nu fie câștigat de bătrâna nulitate a cinematografului ceaușiste, Sergiu Nicolaescu. Nu total diferit au stat lucrurile cu scenariul proiectului numit Moartea domnului Lăzărescu (alt film medaliat și aplaudat în cadrul Festivalului de la Cannes), respins de același juriu corupt și absolut incompetent, care-l desemnase pe meșterul comunist mai sus pomenit ca fiind îndreptățit să-și realizeze mai multe visuri de mărire cinematografică, în dauna unor tineri dornici de afirmare, printre care și Cristi Puiu.

În fine, tacâmul a fost completat de apariția unui pretendent la paternitatea subiectului producției mungiene. La scurt timp după primirea marelui premiu, un prozator pe nume Dan Mihailescu l-a acuzat pe Cristian Mungiu că i-a furat ideea care a stat la baza neașteptatei izbânde. Prozatorul susține că în urmă cu câțiva ani a propus unui juriu din care făcea parte și numitul Mungiu un scenariu privind rolul avortului ilegal în România ceaușistă. Strâns cu ușa de reporteri în căutare de sânge vărsat, prozatorul a nuanțat acuzația: *“Cristian Mungiu nu mi-a plagiat scenariul, pentru că în scenariul lui cu siguranță nu se regăsesc replici sau scene din ‘Să iubești și să tragi apa’. Îl reproșez doar că și-a însușit tema și mi-a anulat orice șansă de a realiza un film pe acest subiect.”*

În acest caz, acuzația, din răutăcioasă, devine stupidă. Una că oricine poate scrie, filma, cânta, dansa, fabula pe generoasa temă a avortului totalitar, iar a doua că s-au văzut cazuri când același film a mai fost realizat o dată, uneori chiar cu un succes sporit (a se vedea recentul caz al filmului scorsesian “Cârțița”), uneori de același regizor (vezi “Omul care știa prea mult”, de moșu’ Hitchcock). Prozatorul a concluzionat cu o idee încă și mai profundă decât cea plagiată: *“Trofeul lui (al lui Mungiu – n.m.) la Cannes înseamnă enorm pentru România, păcat că l-a câștigat atât de românește.” Păcat că românii sunt atât de români.*

Îmi amintesc, cu această ocazie, o întâmplare muzicală cu tâlc tradițional: în lașii mei de odinioară a existat o mână de tineri talentați care s-au prins a imita marea trupă americană The Band (după ce vizionaseră în colectiv filmul “Ultimul Vals”). În ani, am rămas cu o amintire îmbunătățită a performanței lor. După ce am ajuns în Statele Unite, auzind că am posibilitatea să contactez un mare producător new-yorkez, șeful respectivei trupe din lași mi-a trimis o casetă cu câteva înregistrări de mediocră calitate. Producătorul metropolitan m-a pasat elegant, dar, prin intermediul unui prieten care lucra la *Tower Records*, caseta a ajuns în mâna legendarului Rick Danko, basistul formației The Band, pe care tinerii din lași o copiaseră la indigo. Excitat de întâmplare, le-am împărtășit vestea.

Nu mică mi-a fost surprinderea să aflu că am comis o mare prostie, deoarece exista riscul acum ca The Band să fure melodiile respective. “Ehe, dacă ai ști câte se întâmplă, Liviule!” Alertați de cursul

istoriei, din relatările ulterioare ale fostului meu prieten a reieșit că epigonii ieșeni au așteptat luni de zile, cu sufletul la gură, următorul disc al formației The Band, pentru a vedea dacă li s-a furat vreo piesă ca să acționeze în judecată, pentru daune și reparații, celebra formație. Paranoia în grup organizat.

Concluzii. Devine iar supărător de evident că, în multe situații, instituțiile statale mai mult strică decât ajută. Exemplul Centrului Național al Cinematografiei nu este singular. I se pot găsi corespondențe în orice domeniu. Noua generație de artiști, înainte de a se pierde prin hățușurile birocrăției de rit comunist, nu are decât șansa de a lua taurul de coarne pe propria răspundere. După producția lui Cristi Puiu, filmul lui Cristian Mungiu marchează a doua întâmplare în cursul căreia, prin evitarea canalelor oficiale, mai bine zis în pofida lor, se ajunge pe culmile recunoașterii internaționale. Cine știe câte talente pierdute nu pot fi puse în seama instituțiilor desemnate să aibă grijă pentru găsirea, creșterea și promovarea lor!

Caracterul duplicitar al românului, fie el una ori alta, s-a vădit din nou. Cu discernământul ferfeniță, demnitarul sau băgătorul de seamă nu mai este în stare să judece cu propria minte prezența sau absența valorii artistice (dar și financiare, sportive, manageriale, politice și tot așa mai departe). La apariția unui produs artistic, stau toți cu urechile ciulite și gurile ferecate ă n așteptarea vreunui aventurier care să-și asume responsabilitatea unui verdict riscant. Am aflat cu stupoare că Norman Manea a acordat recent primul interviu televizat de la prăbușirea ceaușismului. Întrebat cum de se explică această reținere, cel mai cunoscut prozator român pe plan internațional, a răspuns firesc: "Nu m-a solicitat nimeni." Abia după ce a primit un important premiu literar francez, au prins confrății și publicațiile să-i acorde mai multă atenție.

La nivel național, e o tragedie. Deplângem cu râvnă lipsa recunoașterii internaționale, caracterul minor al culturii române. Ba chiar avem neobrăzarea să acuzăm comploturile agențiilor culturale externe. Răspunsul îl găsim tot în perimetrul culturii naționale: "Munții noștri aur poartă,/ Noi cerșim din poartă-n poartă" – după cum sună un vechi distih octavian-gogesc. Uneori călcăm pe aur fără a catadicsi să ne aplecăm, de frica de a nu ne face de râs. Dacă nu-i decât un capac de bere de import, aruncat de un turist în tranzit? Iar când au fost și din cei care, în căutarea unui pieptene rupt, au găsit un diamant cu care nu au știut ce să facă, stânjeneala a fost și mai mare. Tot ce ne rămâne este să ne comportăm românește. Ceea ce și facem.